

ŠPECIALIZÁCIA ČLENOV SLOVENSKÝCH DOMÁCNOSTÍ V OBLASTI NEPLATENEJ PRÁCE

SPECIALIZATION OF HOUSEHOLD MEMBERS IN THE AREA OF UNPAID WORK IN SLOVAKIA

ANNA VALLUŠOVÁ,

Ing. Anna Vallušová, Phd. Ekonomická fakulta UMB, 048/446 2616, anna.vallusova@umb.sk

MARIANA POVAŽANOVÁ,

Ing. Mariana Považanová, Phd., Ekonomická fakulta UMB, 048/446 2654, mariana.povazanova@umb.sk

GABRIELA NEDELOVÁ,

RNDr. Gabriela Nedelová, Phd. Ekonomická fakulta UMB, 048/446 6615, gabriela.nedelova@umb.sk

Abstract

The paper represents a contribution to economics of households in the context of Slovak households. It uses data from research on unpaid work in Slovak household carried out under the research project Vega 1/0935/13 „Unpaid work as a potential source of socio-economic development and determinant of individual well-being” to describe the phenomenon of specialization in Slovakia. Using Tobit regression it determines the most important factors of household specialisation. The number of children under 14 together with age of the persons in household are factors contributing to an increase of specialization, while income of reference person in the household as well as the number of hours spend by unpaid work of all members of the household decrease the specialization within the household.

Key words: specialisation, household economics, unpaid work

JEL classification: D13

1. Úvod

Už klasickí ekonómovia označovali deľbu práce a špecializáciu za hnaciu silu ekonomického rozvoja. Z historického hľadiska možno za prvotný subjekt deľby práce a následnej špecializácie považovať najmä rodinu (Horeháj, 2014). V súčasnosti sa však ekonomická literatúra na tieto fenomény zameriava hlavne v súvislosti s ekonomikou podniku, národnou a medzinárodnou ekonomikou. Na skúmaní ekonomiky domácnosti sa výskum upriamil pomerne nedávno (za základné dielo v tomto smere sa považuje Beckerova Teória rozdeľovania času z roku 1965).

V rámci domácností možno predpokladať rozmanité faktory deľby práce. Členovia domácností sa špecializujú na vykonávanie určitého druhu činností preto, lebo majú na ich vykonávanie fyzické predispozície, preto, že dané práce sú ich koníčkom a robia ich dobrovoľne a radi, alebo si ich častým vykonávaním vypestovali určité zručnosti. Veľkú rolu v tejto súvislosti hrajú aj zvyky a tradície. Ak by sme chceli použiť terminus technicus ekonómie v tomto prístupe, môžeme povedať, že človek má vo vyššie uvedenom prípade pre

vykonávaní niektorej práce komparatívnu výhodu. Bez ohľadu na dôvody, ktoré ovplyvňujú deľbu práce v konkrétnych domácnostiach, z ekonomického hľadiska možno predpokladať prínosy vo forme úspory času pre celú domácnosť.

Prácu, ktorú vykonávajú členovia určitej domácnosti možno rozdeliť podľa toho, či za jej vykonávanie jednotlivci dostávajú mzdu, alebo nie, na platenú a neplatenú prácu. Ak sa sústredíme na domácnosť, môžeme skúmať rozdelenie množstva času medzi platenú (trhovú) a neplatenú (netrhovú) prácu, a to súborne za celú domácnosť, alebo sa zamerať na jednotlivých jej členov z najrôznejších uhlov pohľadu. Typickým, v odbornej literatúre (napr. Becker, 1991; Bonke et al, 2007) často zdôrazňovaným prípadom, je rozdelenie prác medzi trhové a netrhové podľa rodovej príslušnosti na tradičný model – žena (manželka) nemá platené zamestnanie, ale venuje sa domácnosti a manžel chodí do zamestnania.

Iný pohľad je sústredenie sa výlučne na objem neplatennej práce vykonávanej v rámci domácnosti a hľadanie odpovede, či v rámci nej dochádza k špecializácii, alebo nie, inými slovami povedané, či jednotlivé kategórie neplatennej práce vykonáva len niektorý člen domácnosti, alebo ich vykonávajú viacerí. Ak v domácnosti dochádza aspoň v určitej miere k špecializácii, skúmanie môže byť orientované na hľadanie faktorov, ktoré môžu k tejto špecializácii prispieť na jednej strane, alebo na strane druhej ju môžu znižovať. V zahraničí existujú štúdie skúmajúce uvedenú líniu uvažovania, na Slovensku nám nie je známa štúdia, ktorá by sa zameriavala výlučne na špecializáciu neplatennej práce v slovenských domácnostiach, a zároveň by si za cieľ stanovila identifikovať faktory danej špecializácie v slovenských domácnostiach a určiť smer ich vplyvu. Táto skutočnosť súvisí aj s dostupnosťou dátovej základne – kým v západných krajinách sa štandardne vykonávajú štatistické zisťovania využitia času, na Slovensku priniesol náhľad na túto problematiku až výskum Ekonomickej fakulty UMB (Uramová, 2012; Huňady, Orviská, Uramová, 2014, Uramová, Kaščáková, Tuschlová, 2015, Hronec, Kollár, Kubišová, 2015, Kaščáková, 2015).

Od uvedeného sa odvíja aj cieľ našej state – kvantifikovať mieru špecializácie v rámci neplatennej práce v slovenských domácnostiach použitím metodológie výpočtu hodnoty tzv. špecializačného indexu. Na základe dostupných dát je našim zámerom tiež identifikovať hlavné faktory, ktoré ju môžu ovplyvniť a určiť smer ich vplyvu, či prispievajú k jej zvyšovaniu, alebo naopak k jej znižovaniu.

Stat' je organizovaná nasledovne: v druhej časti je odkaz na vybrané literárne zdroje týkajúce sa rozdelenia prác v domácnostiach, ktoré je možné aplikovať aj pri sledovaní špecializácie, v časti 3 je uvedená metodológia skúmania, časť 4 uvádza zistené výsledky. Záver a možnosti ďalšieho skúmania v tejto oblasti sú obsahom 5. časti.

2. Prehľad literatúry

Skúmaniu neplatennej práce v domácnostiach je venované množstvo literatúry, ako v sociológii, tak aj v ekonómii. V oblasti sociológie vysvetľuje rozdelenie domácich prác medzi členmi domácnosti hlavne teória relatívnych zdrojov (relative resources theory) založená na myšlienke, že partner, ktorý má viac zdrojov vykonáva menej domácich prác (čo dosiahol prostredníctvom "vyjednávania") a teória časovej dostupnosti (time availability theory) založená na myšlienke, že partner, ktorý trávi viac času v platenej práci, bude tráviť menej času neplatenou prácou (Gough, Killeward, 2010). Ako uvádza Bonke a kol. (2007) obidve teórie sú založené na predpoklade, že domáce práce sú nutná, ale nie žiadúca činnosť.

Existujú argumenty proti vyššie uvedenému predpokladu, a síce, že mnohí ľudia vykonávajú neplatenú prácu v domácnosti dobrovoľne a radi, čo sa potvrdilo aj vo výskumoch (Kika – Martinkovičová, 2015). Otázka je, či sa uvedené týka všetkých činností neplatennej práce, alebo nie. Dá sa predpokladať, že ľudia neradi robia tzv. rutinné práce. A práve tieto typy prác sa veľmi často vykonávajú práve v domácnostiach – pranie, žehlenie, umývanie riadu, umývanie toaliet, vysávanie, čistenie špinavých topánok a pod.

Teória relatívnych zdrojov má svoju obdobu v ekonómii v podobe teórie vyjednávania (bargaining theory). Uvedená teória vychádza zo širokej koncepcie teórie hier, ktorá začala byť aplikovaná na správanie domácností až v druhej polovici 20. storočia (pozri napr. McElroy, Horney, 1981). Vyššie spomínané teórie - teória relatívnych zdrojov, ako aj teória vyjednávania majú v určitom zmysle tiež zakomponovaný predpoklad, že jednotlivci sledujú svoje vlastné, často sebecké záujmy. Ďalšia skupina teórií, súborne nazývaná ako genderové teórie, zdôrazňuje rodovú príslušnosť členov domácnosti a rozdiely vo vykonávaní neplatenej práce spája s týmto faktorom.

Iný dominantný model v ekonómii je model rodiny vypracovaný Garym Beckerom (1991), ktorý predpokladá existenciu altruizmu medzi členmi rodiny a jednu funkciu užitočnosti pre rodinu. Beckerova analýza je založená na predpoklade, že manželia sa dohodnú na rozdelení práce medzi „trhovú“ a „netrhovú“ takým spôsobom, aby maximalizovali užitočnosť celej rodiny. V tomto prípade sa nepredpokladá, že partner, ktorý viac zarába, má väčšiu silu presadiť „svoje“, ako je to v prípade vyššie uvedených teórií. V podstate to znamená, že k spoločnému úžitku celej rodiny prispieva každý podľa svojich schopností a možností, pričom rodina ako celok má cieľ maximalizovať svoj úžitok.

O špecializácii môžeme hovoriť aj v súvislosti s „trhovou“ a „netrhovou“ prácou. Pri takejto špecializácii sa jeden z partnerov, najčastejšie manžel, sústreďuje / špecializuje na platené zamestnanie a manželka na domácu produkciu. Vychádzajúc z tohto predpokladu Hersch a Stratton (2000) sformulovali hypotézu, že ženatí muži majú väčšinou vyššie mzdy, čo je výsledkom ich špecializácie. Túto hypotézu testovali na vzorke 13 008 domácností. Zistili tiež, že ženatí muži trávia približne rovnaké množstvo času vykonávaním domácich prác, ako slobodní muži, ale v porovnaní so slobodnými mužmi sa venujú iným typom prác.

Špecializáciu v rámci domácnosti je možné skúmať z rôznych uhlov pohľadu a to, napríklad, z hľadiska toho, či sa členovia domácnosti špecializujú v rámci domácich prác a ak áno, akým spôsobom sa špecializujú, prečo sa špecializujú a pod. Ak sa pozrieme na špecializáciu, resp. na „ne-špecializáciu“ členov domácnosti ako na proces, ktorý je výsledkom rozhodnutia členov domácnosti, tak vyvstáva otázka, čo môže toto ich rozhodnutie ovplyvniť. Zoznam potenciálnych faktorov je rozsiahly. Môže zahŕňať také položky, ako je zdravotný stav členov domácnosti, ich vek, počet a vek detí v domácnosti, skutočnosť, či majú členovia domácnosti platené zamestnanie, prípadne aj charakter daného zamestnania, ale v neposlednom rade aj ich záľuby, príjem, veľkosť a typ obydli, oblasť, v ktorej domácnosť býva, tradície a pod. Pri skúmaní špecializácie treba tiež vziať do úvahy fakt, že rôzne faktory ovplyvňujú rozhodovanie o špecializácii v rámci domácnosti v rôznej miere.

Je nereálne predpokladať, že možno uskutočniť kompletný, podrobný výskum zahŕňajúci všetky potenciálne faktory, preto sa autori skúmajúci špecializáciu v rámci domácich prác, podobne, ako je to aj pri skúmaní mnohých ďalších javov, sústreďujú na dostupné dáta. To samozrejme môže skresliť výsledky, čo treba zohľadniť pri interpretáciách.

Napriek tomu, že spomínané teórie sa sústreďujú na delenie prác medzi „trhové“ a „netrhové“, dajú sa použiť aj pri skúmaní špecializácie v rámci neplatenej práce. Teória relatívnych zdrojov, resp. teória vyjednávania naznačujú, že partner z vyššou relatívnou mzdou získava lepšiu „vyjednávaciu pozíciu“ voči partnerovi z nižšou mzdou, čo vedie k prerozdeleniu domácich prác (Datta Gupta, Stratton, 2010). Ak sa jedná o špecializáciu v rámci „nežiadúcich“ činností, pri vykonávaní ktorých žiaden z partnerov nemá komparatívnu výhodu a to, kto danú prácu vykoná je výsledkom vyjednávania medzi partnermi sledujúcimi svoje záujmy, rastúci relatívny príjem partnera by mal špecializáciu zvyšovať – pretože partner s vyšším relatívnym zdrojom si presadí, že ju vykonávať nebude a bude sa na ňu špecializovať partner s relatívne nižším príjmom.

Beckerov prístup k skúmaniu rodiny (1991) môže vysvetliť špecializáciu v prípade, že partneri majú pri vykonávaní neplatenej práce komparatívnu výhodu a zároveň nesledujú

sebecké záujmy, ale úžitok celej rodiny, čo by malo prispievať k rastu špecializačného koeficientu.

Špecializáciu z pohľadu teórie časovej dostupnosti je možné interpretovať nasledovne: ak je práca členov domácnosti homogénna, tak potom by časová tieseň pri vykonávaní neplatennej práce mala koeficient špecializácie znižovať. V prípade rutinných činností, ktoré nevyžadujú špeciálne zručnosti, a navyše ich vykonávanie nie je žiadnym členom domácnosti preferované sa pri zohľadnení tejto teórie nízke výsledky koeficientov dajú interpretovať ako dôkaz určitej flexibility partnerov v domácnosti.

Bonke a kol.. (2007) pri skúmaní špecializácii v domácnosti amerických a dánskych párov predpokladali, že špecializácia v rámci domácnosti je ovplyvnená predstavami o efektivite, rovnako ako aj časovými obmedzeniami a rovnostárskymi hodnotami. Na meranie špecializácie činností v rámci domácností skonštruovali kompozitný index, ktorý je rodovo neutrálny. Došli k záveru, že špecializácia domácich prác v rámci domácnosti sa mení v závislosti od ekonomických okolností, časových obmedzení, ako aj sociálnych hodnôt. Výsledky interpretovali použitím vyššie uvedených teórií. Rovnako na základe výsledkov Herscha a Strattona (2000) by sa dalo usúdiť, že manželstvo prispieva k špecializácii v rámci neplatennej práce.

3. Metodológia

Na zisťovanie špecializácie v slovenských domácnostiach sme využili dáta získané dotazníkovým výskumom v slovenských domácnostiach v roku 2015. Tento výskum realizovala Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela v rámci projektu VEGA č. 1/0935/13 „Neplatená práca ako potenciálny zdroj sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti a determinant individuálneho blahobytu“ na vzorke 1155 domácností.

Ako bolo uvedené v úvode, pri špecializácii členov domácností možno uvažovať o tradičnom rodovom delení – manželka sa sústreďuje na netrhovú prácu a manžel na trhovú. V takomto prípade by manželka bola „špecialista“ v domácich prácach aj za predpokladu, že manžel v takejto domácnosti tiež vykonáva niektoré práce. Dáta zozbierané v rámci nášho výskumu ukazujú, že je bezpredmetné sledovať takýto typ špecializácie, pretože zo všetkých 1155 domácností iba v 8 domácnostiach sa jeden z respondentov označil ako osoba vykonávajúca domáce práce. Preto sme sa sústredili na špecializáciu v rámci neplatennej práce.

Z výskumnej vzorky sme vybrali domácnosti, ktoré spĺňajú nasledujúce charakteristiky: domácnosť je tvorená manželmi / partnermi (okrem iných členov), pričom obidvaja sú zamestnaní minimálne na čiastočný úväzok, t. j. majú príjem (tzv. „double-earner“ domácností). Úroveň špecializácie v jednotlivých domácnostiach sme merali pomocou špecializačného koeficientu (Bonke a kol., 2007):

$$SI = \left[\frac{\sum_{i=1}^{10} \max(HW_i^A, HW_i^B)}{\sum_{i=1}^{10} (HW_i^A + HW_i^B)} - 0,5 \right] \times 2$$

HW_i^A - čas, ktorý strávi partner A vykonávaním domácej práce i;

HW_i^B čas, ktorý strávi partner B vykonávaním domácej práce i

Do úvahy sme brali nasledujúce domáce práce:

- Príprava jedál

- Domáce práce – upratovanie
- Výroba a údržba textílií
- Záhradkárstvo – pestovanie okrasných rastlín
- Starostlivosť o zvieratá – domácich miláčikov
- Oprava zariadenia, nábytku, a pod., údržba automobilu (v celkovej hodnote do 1000 eur)
- Nakupovanie a služby
- Záhradkárstvo – pestovanie úžitkových rastlín
- Starostlivosť o zvieratá – chov hospodárskych zvierat
- Výstavba a rekonštrukcie (v celkovej hodnote nad 1000 eur)

Do úvahy sme nebrali činnosti starostlivosti o deti a starostlivosti o dospelých vzhľadom na to, že ak je členom domácnosti osoba vyžadujúca neustálu starostlivosť, činnosti starostlivosti nadobúdajú v porovnaní s ostatnými činnosťami výrazne vyššie hodnoty.

Špecializačný koeficient nadobúda hodnotu 0, ak si partneri v domácnosti delia všetky domáce práce presne na polovicu a hodnotu 1, ak sa úplne špecializujú a každú prácu vykonáva iba jeden z partnerov.

V ďalšom kroku sme skúmali faktory, ktoré ovplyvňujú hodnotu špecializačného koeficientu v domácnostiach respondentov. Z dostupných dát bolo možné ako potenciálne faktory ovplyvňujúce špecializáciu použiť údaje o veku obidvoch partnerov, ich vzdelaní, výške príjmu, počte hodín, ktoré trávia v platenom zamestnaní, ako aj počte hodín, ktoré trávia vykonávaním neplatennej práce. Za celú domácnosť pripadali do úvahy faktory ako prítomnosť detí do 14 rokov a množstvo času, ktoré ako celok venuje neplatennej práci.

Vzhľadom na to, že výpočet špecializačného koeficientu nezohľadňuje rozdelenie prác medzi pohlaviami, t. j. koeficient nadobúda rovnaké hodnoty bez ohľadu na to, či je v domácnosti špecializovaný na vykonávanie neplatennej práce viac partner alebo partnerka, nezohľadňovali sme pohlavie partnera ani pri voľbe nezávislých premenných. Označenie partner A má ten člen domácnosti, ktorý vystupoval v dotazníkovom prieskume ako referenčná osoba (t. j. osoba vyplňajúca dotazník za celú domácnosť) a partner B je osoba v dotazníku označená ako manžel(ka)/ partner(ka) referenčnej osoby.

Vzťah medzi týmito faktormi a špecializačným koeficientom sme modelovali využitím Tobit regresie použitím programu R.

4. Výsledky a diskusia

Výstupy z programu R sú v tabuľkách 1, 2 a 3. V tabuľke 1 je vypočítaná hodnota špecializačného koeficientu. V tabuľke 2 sú všetky faktory, ktoré sme sledovali a v tabuľke 3 sú uvedené výsledky len za tie faktory, ktoré sa ukázali ako významné. Znamienko pri jednotlivých faktoroch určuje smer jeho vplyvu – kladné znamienko znamená, že daný faktor špecializáciu zvyšuje, záporné znamienko naopak znamená, že daný faktor znižuje hodnotu špecializačného koeficientu.

Z tabuľky 1 je zrejmé, že hodnota špecializačného koeficientu pre domácnosti respondentov je 0,57. Bonke a kol. (2007) na metodiku ktorých sme sa odvolávali, pracovali z dátami štatistického zisťovania využitia času v USA a v Dánsku. Analýza ukázala výrazné rozdiely medzi úrovňou špecializácie v oboch krajinách – v USA špecializačný koeficient dosahoval hodnotu 0,623, ktorá predstavuje pomerne vysokú mieru špecializácie v domácnostiach, zatiaľ čo Dánske domácnosti preferujú rovnejšie rozdelenie domácich povinností medzi jednotlivých členov. Koeficient špecializácie pre túto krajinu vyšiel 0,35. Tieto výsledky autori pripisujú hlavne kultúrnym odlišnostiam. V domácnostiach slovenských respondentov je hodnota

špecializačného koeficientu 0,57, čo je viac ako v Dánsku, ale menej, ako v USA. Dalo by sa povedať, že v domácnostiach respondentov na Slovensku dochádza aj k špecializácii, ale určite sa na výkone niektorých činností podieľajú obidvaja partneri.

Tabuľka 1 Charakteristiky špecializačného koeficientu

N	Valid	1155
	Missing	0
Mean		,573345
Std. Deviation		,2100144
Minimum		,0000
Maximum		1,0000

Zdroj: vlastné spracovanie – výstup programu SPSS.

Pri interpretácii daného koeficientu je potrebné si uvedomiť, že je vypočítaný za všetky činnosti spolu. Interpretácia výsledku z pohľadu teórie dostupnosti času by mohla naznačovať, že domácnosti respondentov sú neflexibilné v tom zmysle, že v domácnostiach nevykonáva práve potrebnú neplatenú prácu ten, kto je najmenej zaneprázdnený. Pri tomto tvrdení treba byť veľmi opatrný vzhľadom k predpokladu homogenity prác jednotlivých členov domácnosti. Ďalší fakt, ktorý nás núti k obozretnosti vo vzťahu k tejto teórii je samotný predpoklad teórie dostupnosti času, a síce, že domácnosti považujú domáce práce za nutné, ale nie žiadúce. Ako sme už v úvode naznačili, neexistujú na Slovensku výskumy, na základe ktorých by sme ho odmietli, ale zároveň existujú aj výskumy, z ktorých vyplynulo, že vybrané činnosti v rámci nami skúmaných skupín ľudí robia dobrovoľne a radi.

Ak by sme prijali Beckerov predpoklad, že pri vykonávaní určitých domácich prác majú partneri komparatívne výhody, ktoré môžu byť okrem iného spojené s ich vzťahom k jednotlivým prácam, ich zručnosťami a pod, v takomto prípade sú hlavné benefity špecializácie, ktorá v domácnostiach respondentov existuje spojené so skutočnosťou, že špecializujúci sa člen domácnosti jednak nadobúda v rámci domácnosti unikátne zručnosti, jednak využíva svoje predpoklady (zameriava sa len na istú skupinu aktivít), a preto je jeho práca efektívnejšia, čo môže byť prínosné pre celú rodinu. Určite je v tomto prípade nutné ďalšie skúmanie. Vzhľadom k odlišným predpokladom spomínaných teórií, ako aj určitej heterogenite neplatenej práce v domácnostiach respondentov, pre podrobnejšiu interpretáciu veľkosti špecializačného koeficientu je potrebný ďalší výskum, v ktorom bude nutné vypočítať špecializačný koeficient pre vybrané kategórie neplatennej práce.

Tabuľky 2 a 3 poskytujú výsledky určenia, ktoré z možných faktorov špecializácie sa javia ako štatisticky významné, t. j. ovplyvňujú špecializáciu. Smer pôsobenia ich vplyvu je vyjadrený znamienkom.

Z tabuliek 2 a 3 je zrejmé, že špecializáciu v domácnosti zvyšujú štatisticky významne nasledovné faktory: vek referenčnej osoby a to, či sú členmi domácnosti deti mladšie, ako 14 rokov. Naopak, špecializáciu partnerov znižuje príjmová kategória referenčnej osoby a množstvo hodín venovaných vykonávaniu neplatennej práce všetkými členmi domácnosti. Špecializáciu v domácnosti neovplyvňuje množstvo času, ktoré trávia partneri v platenom zamestnaní. Z predchádzajúcich výsledkov výskumov v slovenských domácnostiach vyplýva, že objem času, ktorý človek trávi v platenom zamestnaní nie je determinantom množstva času, ktorý trávi vykonávaním neplatennej práce. Nie je preto prekvapujúce, že nie je ani determinantom špecializácie v domácnosti.

Tabuľka 2 Potenciálne faktory ovplyvňujúce hodnotu špecializačného koeficientu v domácnostiach respondentov – regresný model Tobit

Pearson residuals:					
	Min	1Q	Median	3Q	Max
mu	-3.2966	-0.6847	-0.01839	0.6764	2.695
loge(sd)	-0.8258	-0.6395	-0.37911	0.2444	7.917
Coefficients:					
	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)	
(Intercept):1	0.5217508	0.0343339	15.196	< 2e-16	***
(Intercept):2	-1.5962916	0.0213705	-74.696	< 2e-16	***
osobaA_vek	0.0017617	0.0016109	1.094	0.274	
osobaB_vek	0.0028486	0.0015777	1.806	0.071	.
vzdel_rozdiel	0.0054496	0.0062645	0.870	0.384	
osobaA_prijem	-0.0199133	0.0038305	-5.199	2.01e-07	***
osobaB_prijem	0.0011126	0.0038497	0.289	0.773	
osobaA_plat_praca	-0.0005233	0.0003525	-1.485	0.138	
osobaB_plat_praca	0.0002592	0.0003460	0.749	0.454	
deti_do_14	0.0522126	0.0088481	5.901	3.61e-09	***
neplatená_praca_spolu	-0.0024754	0.0002869	-8.627	< 2e-16	***
Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1					
Number of linear predictors: 2					
Names of linear predictors: mu, loge(sd)					
Dispersion Parameter for tobit family: 1					
Log-likelihood: 140.6761 on 2299 degrees of freedom					
Number of iterations: 6					

Zdroj: vlastné spracovanie, výstup z programu R.

Ďalším faktorom, ktorý neovplyvňuje špecializáciu v domácnosti je vzdelanostný rozdiel medzi partnermi. Bližší pohľad na údaje o respondentoch ukazuje, že takmer v 70 % percentách domácností respondentov nie je medzi partnermi vôbec žiaden rozdiel vo vzdelaní a v ďalších takmer 20 % je tento rozdiel len rozdielom 1 stupňa vzdelania. Nie je preto prekvapujúce, že vzdelanostný rozdiel špecializáciu neovplyvňuje. Je preto užitočné v ďalšom skúmaní sústrediť sa na vzdelanie referenčnej osoby, ako charakteristiku úrovne vzdelania obidvoch partnerov. Na základe výskumov zo zahraničia, z ktorých vyplýva, že vzdelanejší muži venujú neplatennej práci v domácnostiach viac času sa dá usúdiť, že tento faktor bude špecializáciu znižovať.

Zo skúmania faktorov týkajúcich sa veku je zrejmé, že vekový rozdiel medzi partnermi nie je významný faktor špecializácie, ale vek referenčnej osoby áno. Bližší pohľad na údaje o respondentoch ukazuje, že medzi partnermi nie je výrazný vekový rozdiel. Dá sa preto usúdiť, že vek referenčnej osoby v podstate vyjadruje vek obidvoch členov domácnosti. Kladné znamienko pri danom faktore znamená, že čím sú členovia domácnosti starší, tým sa viac špecializujú. Mohlo by to naznačovať jednak ustálenosť zvykov v domácnosti pri rozdelení domácich prác, ale tiež by to mohlo naznačovať prospech vyplývajú zo špecializácie vo forme vyššej efektivity dosiahnutej špecializáciou. V neposlednom rade to tiež môže naznačovať, že čím sú ľudia starší, tým je menej potrebné, aby sa flexibilne striedali pri vykonávaní neplatennej práce rôznych kategórií a teda sa môžu špecializovať.

Tabuľka 3 Faktory ovplyvňujúce hodnotu špecializačného koeficientu v domácnostiach respondentov – regresný model Tobit

Pearson residuals:				
	Min	1Q	Median	3Q
Max				
mu	-3.255	-0.7030	-0.01657	0.6565
2.705				
loge(sd)	-0.820	-0.6468	-0.39089	0.2530
7.820				
Coefficients:				
		Estimate	Std. Error	z value Pr(> z)
(Intercept):1		0.5162254	0.0283043	18.238 < 2e-16 ***
(Intercept):2		-1.5787789	0.0213744	-73.863 < 2e-16 ***
osobaA_vek		0.0043226	0.0005525	7.824 5.12e-15 ***
osobaA_prijem		-0.0217438	0.0033894	-6.415 1.41e-10 ***
detido14		0.0503635	0.0088649	5.681 1.34e-08 ***
neplatena_praca_spolu		-0.0013716	0.0002168	-6.327 2.51e-10 ***
Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1				
Number of linear predictors: 2				
Names of linear predictors: mu, loge(sd)				
Dispersion Parameter for tobit family: 1				
Log-likelihood: 120.6718 on 2304 degrees of freedom				
Number of iterations: 6				

Zdroj: vlastné spracovanie, výstup z programu R.

Prítomnosť detí do 14 rokov zvyšuje špecializáciu v rámci domácnosti, pričom platí, že čím je viac detí v domácnosti vo veku do 14 rokov, tým sa špecializácia v domácnosti zvyšuje. Tento jav by sa dal vysvetliť tradičnou úlohou matky v slovenských domácnostiach. Veľmi zaujímavo pôsobí ako faktor špecializácie výška príjmu. Z výsledkov analýzy je zrejmé, že výška príjmu referenčnej osoby špecializáciu v rámci domácnosti znižuje, na druhej strane výška mzdy partnera nemá na špecializáciu v domácnosti žiaden vplyv. Interpretácia týchto výsledkov vyžaduje ďalšie skúmanie. Celkové množstvo času, ktorý trávia všetci členovia domácnosti vykonávaním neplatenej práce v skúmaných kategóriách špecializáciu znižuje. To by mohlo naznačovať, že členovia rodiny vykonávajú niektoré práce spoločne, ale tiež by to mohlo naznačovať, že čím viac neplatenej práce vykonávajú, tým sú v nej zručnejší a univerzálnejší vzhľadom k jej rôznym kategóriám.

Naznačené možné, často aj protichodné interpretácie zistených výsledkov, resp. v tejto fáze skúmania nedostatok podkladov na interpretácie vplyvu príjmu na špecializáciu v domácnostiach respondentov nás utvrdzujú v presvedčení, že je potrebný ďalší výskum v danej oblasti. Vzhľadom k tomu, že sa v podmienkach Slovenska jedná o dosiaľ neprebádanú oblasť, považujeme aj uvedené výsledky za prínosné pre pochopenie fungovania ekonomiky slovenských domácností.

5. Záver

Problemátike ekonomiky domácnosti v oblasti využívania času sa v podmienkach Slovenska venuje iba okrajová pozornosť. Príspevok prezentuje prvotný náhľad na problematiku deľby práce v slovenských domácnostiach. Na základe analýzy špecializačného koeficientu prichádza

k záveru, že slovenské domácnosti majú tendenciu v určitom zmysle sa špecializovať, v inom zmysle si deliť vykonávanie prác medzi partnerov.

Významne pri tom špecializáciu v slovenských domácnostiach ovplyvňujú najmä štyri faktory. Vek referenčnej osoby, ako aj počet detí do 14 rokov v domácnosti špecializáciu domácnosti zvyšujú. Na druhej strane, výška príjmu referenčnej osoby, ako aj celkový objem neplatennej práce špecializáciu znižujú. Popísaná analýza predstavuje nutný základ pre ďalšie skúmanie v tejto oblasti. Problematiku je ďalej možné analyzovať s využitím parciálnych špecializačných koeficientov (SI pre jednotlivé skupiny činností) a modelovaním faktorov, ktoré ich ovplyvňujú, rovnako ako analýzou špecializácie členov domácnosti výlučne na platenú alebo neplatenú prácu.

6. Literatúra

- [1] BECKER, G. S. 1991. A Treatise on the Family. Enl. ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- [2] BONKE, J. a kol. 2007. Intrahousehold Specialization in Housework in the United States and Denmark. In : *IZA Discussion Paper*. 2007.
- [3] DATTA GUPTA, N. - STRATTON, L.S. 2010. Examining the impact of alternative power measures on individual time use in American and Danish couple households. In : *Review of Economics of the Household*. september 2010. roč. 8, č. 3, s. 325–343. ISSN 1569-5239, 1573-7152.
- [4] GOUGH, M., KILLEWARD, A. 2010. Gende, Job Loss and Housework: The Time Availability Hypothesis Revisited. Institute for Social Research. University of Michigan.
- [5] HERSCH, J., STRATTON, L. S. 2000. Household Specialization and the Male Marriage Wage Premium. Discussion Paper No. 298. Harvard Law School. ISSN 1045-6333
- [6] HOREHÁJ, J. 2014. *Trh a jeho deformácie štátom*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. 88 s. ISBN 978-80-8168-087-8.
- [7] HRONEC, M. KOLLÁR, J., KUBIŠOVÁ, Ľ. 2015. Unpaid work in the calculation of the Slovak Gross domestic product. In : *2nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2015. Conference Proceedings*. Sofia : Stef92 Technology Ltd, 2015. ISBN 978-619-7105-48-3.
- [8] HUŇADY, J., ORVISKÁ, M., URAMOVÁ, M.. 2014. The Size and Determinants of Unpaid Work – the Gender Comparison. In : *Proc. of the Intl. Conf. on Advances in Social Science, Economics & Human Behavior*. New York : Institute of Research Engineers and Doctors, 2014. ISBN 978-1-63248-003-3. s. 40–45
- [9] KAŠČÁKOVÁ, A. 2015. Neplatená práce v domácnostiach na Slovensku. In : CHORVÁT, I. - DŽAMBAZOVIČ, R. (eds.) , *Rodina na Slovensku v teórii a vo výskume*. Bratislava : Stimul, 2015. ISBN 978-80-8127-151-9. s. 111–132
- [10] KIKA, M. - MARTINKOVIČOVÁ, M. 2015. Neplatená práca v slovenských domácnostiach - výskum, výsledky a súvislosti. In : *Sociológia*. 2015. roč. 47, č. 5, s. 474–503. ISSN 0049 - 1225.
- [11] MCELROY, M. B.; HORNEY, M. J. 1981. Nash-Bargained Household Decisions: Toward a Generalization of the Theory of Demand International Economic Review Vol. 22, No. 2 (Jun., 1981), pp. 333-349

- [12] URAMOVÁ, M. 2012. Interdisciplinárny výskum neplatenej práce v podmienkach SR – ciele, metódy a postupy riešenia. In : Trh práce v kontexte špecifik neplatenej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku. [CD-ROM] Banská Bystrica : EF UMB, 2012. ISBN 978-80-557-0437-1.
- [13] URAMOVÁ, M., KAŠČÁKOVÁ, A., TUSCHLOVÁ, M. 2015. Potential households' demand for the unpaid work substitutes in Slovak regions. In : NOVOSELOV, A.S. - SELIVERSTOV, V.E. (eds.) , Local production systems: Analysis and forecasting of regional economic development. Novosibirsk : IEIE, 2015. ISBN 978-5-89665-295-3. s. 55–65